

tecrübe, F. Rauh'nun vaktiyle bahsettiği «ahlâkî tecrübe» den, James'in «Dinî tecrübe» sinden, Gurvitch'in «Hürriyet tecrübesi» nden farklı bir şey olarak gösterilmektedir. Bununla beraber onun asıl hususiyeti bütün bu tecrübelerin ortasında ve onları birleştirici bir yerde bulunmasıdır. Nitekim müellif hukuku «Ahlâkın içtimai tanzimi» diye de tarif etmektedir. Hukukçu aynı tecrübeye hem pozitif, hem normatif bir veri karşısında bulunmaktadır. Hukuk sahasında nazariyeler normatif ve pozitif boş yere karşı karşıya koymuşlar ve çekişmişlerdir. Bu her halde hukukî değerlerin orijinal bir tecrübe sahası olduğunu görmemekten, onu fazla mücerret ve constructif nazariyelere esir etmekten ileri gelen bir yanlışlıktır. L. Husson bu çok titiz ve ince çalışılmış kitabıyla bize değerler sahasında plüralist bir görüşün güzel örneklerinden birini veriyor ve «Hukukî tecrübe» nin diğer değer tecrübelerinden farkını ve münasebetlerini aydınlatacak mühim bir sahayı hazırlamış bulunuyor.

J. STOETZEL: THEORIE DES OPINIONS

Presses Universitaires, Paris, 1943 P. 415

Stoetzel'in zengin bir bibliyografya ile yeni Amerikan psikososyolojisi üzerinde vücuda getirmiş olduğu bu tetkik, bize bu sahada son 20 - 30 yıl içinde yapılmakta olan sayısız çalışmalar hakkında etraflı bir fikir vermektedir. Fransız sosyoloji ve psikoloji geleneğine pek uygun olmıyan bu araştırmalar ihtimal bu memlekette de kısa bir zamanda müsbet ve menfi bir çok akisler uyandıracaktır.

Tetkiklerin ulaştığı başlıca müşterek fikir şudur: Ferdî ve kolektif tasavvurları kat'î sınırlarla ayırmaya imkân yoktur. Her ikisi de ferd ve zümre halinde yapılan coexistence testleri vasıtasıyla aynı zamanda kavranabilir. O suretle ki fert ve zümre âdeti aynı realiteye ait iki perspektif gibi görülmelidir. Bu neitceler hipotezik olarak daha evvelden ileri sürülmekte idi. Fakat şimdi psikososyoloji araştırmaları bu fikirlere teyit etmektedir.

Amerikan sosyal psikologları bu metodu birçok mevzua tatbik ediyorlar: İdrak, hâfıza, dikkat, düşünce, anlama, ilh.. gibi. Fakat onları en çok ilgilendiren içtimai Normlar ve değerler psikolojisidir. Müellif bu kitapta böyle bir takım araştırmaların birleştiği en

mühim mesele olan kanaatler psikolojisini ele almıştır. Burada perspektiv merkezi olarak alınan kanaati, kanaatlerin maddesi ve şeklini tarif ederek başlıyor. Kanaatlerin tecrübî tetkikinde kullanılan başlıca usulleri anlatıyor: Onların çiftler çiftler mukayesesi, müsavi fasılalar usulü, basitleştirilmiş usuller bunlardandır. Kanaatlerin istikrarsızlığı ve bunlar arasında istikrarı temin eden devamlı unsurlar, vaziyet alışlar (attitude), kanaatlerin çokluğu hakkındaki birçok fikirleri gözden geçiren müellif bu fasılda kanaatler hakkında muhtelif tarifler de vermektedir.

İkinci kısım kanaatlerin tasnifine aittir: Stoetzel önce bunların psikososyal mahiyeti üzerinde duruyor. Sonra başlıca kanaat tiplerinin tasnifine geçiyor. Burada şimdiye kadar yapılmış olan bütün tasnif denemelerini ve bunların dayandıkları tecrübî esasları görüyoruz. Kanaatler başlıca hususî ve umumî olarak ikiye ayrılmaktadır. Kanaatin iki tarzı karşılaştırıldıktan sonra uygunluk faktörleri, hal ve değişimleri, ferdî ve kolektif haller arasındaki tekabül, tekabül (coexistence) metodunu kullanma şekilleri, ileriye doğru bakış ve geriye doğru bakış şeklinde tatbik edilen metod anlatılıyor.

Üçüncü kısım kanaatler hakkındaki nazari tetkiklere giriyor. Burada kanaatler psiko - sosyolojisinin ne suretle sistemleştiği, kanaatler ve verbalisme arasında münasebet, derin vaziyet alışlar, ferdî ve kolektif kanaatlere ait tetkiklerin birbirinden derece derece nasıl ayrıldığı görülüyor. Bundan sonra müellif uzvî yapı ve veraset tetkiklerine dayanarak kanaatlerin mizaç ve karakterlere göre tetkikine girişenlerden bahsediyor. Bunlar arasında başlıca a-typique mizaç, radikal - muhafazakâr mizaç, bunların türlü nevi-leri, şahsî değerler görülüyor. Tecrübî araştırmanın götürdüğü mevzulardan biri de kanaat ile hareket (action) in münasebetidir. Bu meseleye yaklaşan psiko - sosyologların tecrübî verileri hareket noktasını teşkil ediyor: Propaganda, telkin, terbiye bunların en mühimleridir. Dördüncü kısım kanaatlerle şahsiyetin münasebetini tetkik ediyor. Müellif burada kanaatleri şahsiyet zaviyesinden inceleyen psikologları anlatıyor: Beden, muhit, zihni âmiller, dış âmillerle iç âmillerin karşılıklı münasebeti ve tayini bu kısmın esaslı meseleleridir. Son kısımda Stoetzel psikoloji ve sosyolojiyi karşılaştırıyor; hudutlarını ve münasebetlerin göstermiye çalışıyor. Aynı realiteyi ayrı ayrı zaviyelerden tetkik eden bu iki ilmin

Amerikada anlaşılan şekliyle münasebetleri burada konkre misallerle verilmektedir. Son bahisler kanaatler meselesinin tarih, siyaset, ahlâk ve terbiye meselelerine tatbikına dair pratik bir kısımdır.

JEAN STOETZEL: L'ETUDE EXPERIMENTALE DES OPINIONS

Presses Universitaires, Paris, 1943 - p. 149

«Kanaatler Teorisi» adlı eserini tamamlayan bu kitapta müellif Amerika'da kanaatler psiko-sosyolojisine ait tecrübi araştırmaların verilerini ve metodlarını inceliyor. G. W. Allport ve E. Nelson'un bu mevzu etrafındaki zengin bibliyografik eserlerine rağmen, bu mevzua dair kitaplar sistematik olarak tamamen toplanmış değildir. Bu çığırın başında «Taklit Kanunları», «Kaanat ve Halk» adlı eserleriyle büyük bir tesir yapmış olan G. Tarde gelir. Fakat henüz teorik mahiyette olan bu başlangıç eserlerde psikososyoloji, testler ve anketlere dayanan tecrübi bir karakter almış değildir. Zamanımızdaki araştırmaların başlıca vasfı bu ilmi doğrudan doğruya sistemli bir tecrübe konusu haline getirmeleridir. Bugün kanaatleri tecrübi surette tetkik etmek için iki metod kullanılıyor. 1) Tecrübecinin tamamen bildiği şartlar içinde, bir nevi psikososyal lâboratuvarında, evvelce bu tarzda tecrübelerle az çok tâbi olmuş sùjelerin kanaatleri toplanabilir. Bu usul Amerika'da çok tatbik edilmektedir ve mezyetleri meydandadır. Zamandan, cehdden, paradan tasarrufu temin eder. Sùjeler hemen daima tecrübecinin talebeleridir. Tecrübe için onları toplamak, birbirinin aynı şartlar içine koymak, kendilerine lâzımgelen kaideleri kolektif bir halde izah etmek kolaydır. Neticeler doğrudan doğruya veya biraz sonra elde edilir. Onları kontrol etmek için sonradan tecrübeye tekrar başlanabilir. Bununla beraber bazı mahzurları da vardır: Meselâ sùjelerin çok mahdut neviden ve müstesna réactionları elde edilir. Bunların cinsiyeti, yaşı, ailesi, yetişme tarzı, idealleri ve kanaatleri pek az farklı olabilir. Hasılı sùjeler oldukça tecanüslü bir zümre teşkil ederler. Bundan başka tecrübecinin şahsiyetine sıkıdan sıkıya bağlı şahısların psikolojik tetkiki olması gibi bir mahzuru da vardır. Tepkiler nadiren spontané'dir. Sùjenin kafasında teoriler ve fikirler olduğu için kendini bunlardan kolay kolay kurtaramaz. 2) İkinci metod halkın kanaatlerini tetkik etmektir. Bu «yerinde tetkik» in lâbora-